

AV TUVA BJØRKVOLD, FORFATTER, RESSURSLÆRER
FOR NYSGJERRIGPER OG HØGSKOLEKTOR I
NORSK VED HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS

FOTO: FOTOLIA.COM

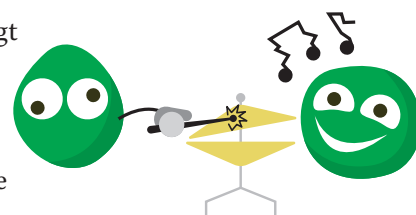
Hva vil teksten?

Undervisningsopplegg til artikkelen «Bråkete erter» i Nysgjerrigper nr. 3-15

Den kanskje viktigste lesestrategien er å skjønne hvorfor man leser en tekst, og snu blikket: Hva vil teksten med deg? Man kan for eksempel lese for å bli underholdt, for å finne informasjon eller som i dette tilfellet: bli inspirert til å gjøre et forsøk. Håpet er at du, bare ved å ta en titt på siden, skal finne fram tørre erter, et vinglass, et metallokk og gjøre et forsøk som trolig vil være litt irriterende for de andre rundt deg. Det er ambisiøst av en tekst, for ofte gidder vi ikke å lese hele artikler engang.

Snakk med elevene om hva som er poenget med teksten. Hva vil teksten? Hvorfor er den med i bladet? Hvorfor bør de lese den? Det kan være krevende å ta dette skrittet tilbake fra den konkrete teksten til metanivået om hvorfor teksten er i bladet. Men det er viktig for å kunne møte teksten på riktig måte. Denne teksten er ikke skrevet for å gi informasjon om erter, men for å sette i gang et forsøk. Når dere har kommet fram til enighet om hva teksten vil, går dere videre med å snakke om hva teksten gjør for å friste dere til å finne fram erter. Hvordan kom dere fram til at den vil dere skal gjøre et forsøk? Her er noen tips dere kan spille videre på:

- Fengende illustrasjon av erter som spiller stygt
- Logo i sterk rosafarge som viser en fabrikk
- Merkelappen «Eksperimentverkstedet» gir assosiasjoner til å gjøre noe aktivt
- Illustrasjoner av erter og en arm som gjør noe
- Illustrasjon med notatblokk med ulikt utstyr
- Nummerering tyder på at det er noe som er i en rekkefølge
- Liste med utstyr og nummerering tyder på en framgangsmåte eller en oppskrift

Denne tilnærmingen kan man også bruke på andre tekster i bladet. Her er noen eksempler:

- Forsiden – frister til å ta fram Nysgjerrigperbladet og titte i det
- S. 3, innholdsfortegnelsen – viser fram innhold, hjelper deg å finne fram
- S. 4–5, om blekksprut – informerer om en blekksprut med en rekord
- S. 27, Mattegrublerier – frister til å gjøre matteoppgaver

NB! Etter å ha jobbet med å forstå hvorfor man skal lese, bør elevene også få mulighet til å gjøre forsøket, enten i klassen eller som lekse. Læreren bør da trolig bidra med erter til eksperimentet.

Om Nysgjerrigper og Lesekroken

Nysgjerrigper er Norges forskningsråds tilbud til alle elever og lærere på 1.–7. trinn. Vitenskapsmagasinet Nysgjerrigper, nettstedet nysgjerrigper.no, konkurransen Årets Nysgjerrigper og ulike lærertilbud er viktige deler av virksomheten. Les mer på nysgjerrigper.no

Med Lesekroken gir Nysgjerrigper tips til hvordan artiklene i bladet kan brukes til å øke elevens lesekompetanse i alle fag. Les mer på nysgjerrigper.no/lesekroken

Oppgaver til «Bråkete erter»

1. Hva vil teksten?

Snakk sammen i grupper.

- Hva vil teksten?
Hvorfor er den skrevet?
- Hvordan skjønner dere hva teksten vil?
- Hva gjør teksten for å få oppmerksomhet?
- Hva slags type tekst er det?

2. Detektivlesing

- Hva trenger du for å få bråkete erter?
- Hvorfor er det bilde av et skap på illustrasjonene?
- Hvorfor er notene tegnet med skjeve streker øverst på siden?

EKSPERIMENTVERKSTEDET

Bråkete erter

Du trenger:

- et glass med støtt, for eksempel et vinglass
- et lokk av metall (for eksempel fra en kakeboks)
- et tomt glass
- tørre erter
- vann

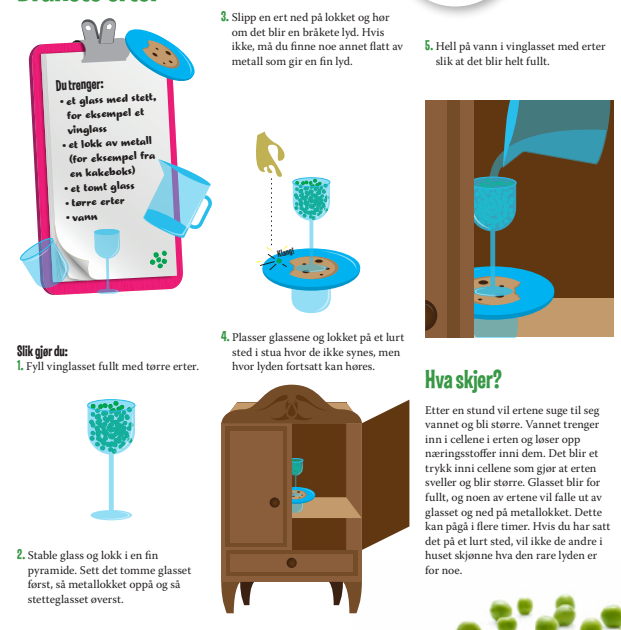
Slik gjør du:

- Fyll vinglasset fullt med tørre erter.
- Stable glass og lokk i en fin pyramide. Sett det tomme glasset først, så metalllokket oppå og så stetteglasset øverst.
- Slipp en ert ned på lokket og hør om det blir en bråkete lyd. Hvis ikke, må du finne noe annet flatt av metall som gir en fin lyd.
- Plasser glassene og lokket på et lurt sted i stua hvor de ikke synes, men hvor lyden fortsatt kan høres.
- Hell på vann i vinglasset med erter slik at det blir helt fullt.

Hva tror du skjer om du legger de tørre ertene i cola istedenfor i vann?

Hva skjer?

Etter en stund vil ertene suge til seg vannet og bli større. Vannet trenger inn i cellene i ertene og løser opp næringsstoffer inni dem. Det blir et trykk inni cellene som gjør at erten sveller og blir større. Glasset blir for fullt, og noen av ertene vil falle ut av glasset og ned på metalllokket. Dette kan pågå i flere timer. Hvis du har satt det på et lurt sted, vil ikke de andre i huset skjønne hva den rare lyden er for noe.

14 EKSPERIMENTVERKSTEDET: FORKUNNING PÅ MAT NYSGJERRIGPER - 3-2015, 22. ÅRGANG

3. Forklar muntlig

Jobb to og to.

Fortell, ved å si annenhver setning, hvordan man kan få erter til å bråke. Hvor mange setninger trenger dere for å få med alt?

A begynner: Først...

B fortsetter: Så må man...

Varier setningene med å starte ulikt, for eksempel med: Deretter..., Etter det..., Det er viktig å huske..., Når du har gjort..., Pass på..., Ikke glem..., Til slutt...